

ПРИМЕНА НОВЧАНЕ КАЗНЕ У КРИВИЧНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Апстракт: У сузбијању и спречавању криминалитета уопште, а нарочито имовинског криминалитета који данас преовладава у структури савременог криминалитета, сва модерна кривична законодавства предвиђају систем различитих кривичних санкција. Међу њима се по својој природи, карактеру, дејству и значају издвајају имовинске кривичне санкције. С обзиром на специфичан карактер имовинских кривичних дела и личност њихових учинилаца предвиђена је специфична имовинска казна - новчана казна која поред репресивног има и изузетно превентивно дејство. Овај рад управо разматра појам, обележја, концепцију, карактеристике и начин изрицања и извршења новчане казне са теоријског и практичног аспекта, а сходно решењима из новог Кривичног законика Републике Србије.

Кључне речи: кривично дело, учинилац, кривична санкција, новчана казна, превенција

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У структури криминалитета у свим савременим државама преовладава имовински криминалитет по броју извршених кривичних дела, њихових учинилаца, проузрокованим последицама, обиму и интензитету испољене тежине и опасности, рецидиву и другим обележјима. У сузбијању криминалитета свих облика и видова испољавања, па и имовинског криминалитета примењују се различите мере, средства и поступци од стране различитих друштвених (у првом реду државних) органа на свим друштвеним нивоима. Све те различите мере се могу поделити на превентивне и репресивне (принудне). По свом значају, природи, садржини, карактеристикама и дејству међу овим мерама се издвајају кривичне санкције¹.

Кривичне санкције су по свом карактеру истовремено и репресивне и превентивне природе. Оне се састоје у одузимању или ограничавању одређених слобода и права учиниоцу кривичног дела. Примењују се против и мимо његове воље на основу одлуке суда у складу са условима, на начин и по поступку који је Кривичним закоником одређен. Сврха је кривичних санкција вишеструко одређена. У првом реду оне имају за циљ заштиту друштва (односно његових друштвених вредности) од свих облика криминалитета или како је то одређено у члану 4. став 2. Кривичног законика Републике Србије (КЗ РС)², сврха кривичних санкција је сузбијање дела којима се повређују или угрожавају вредности заштићене кривичним законодавством.

У оквиру овако одређене сврхе свих кривичних санкција, Кривични законик је посебно у члану 42. одредио сврху кажњавања као : 1) спречавање учиниоца да чини кривична дела и утицање на њега да убудуће не чини кривична дела, 2) утицање на друге да не чине кривична дела и 3) изражавање друштвене осуде за кривично дело, јачање морала и учвршћивање обавезе поштовања закона³.

---

1 Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона СР Југославије, Београд, 2002. године, стр. 18-34

2 Службени гласник Републике Србије број 85/2005. Више : Д. Јовашевић, Кривични законик Републике Србије са коментаром, Београд, 2007. године.

3 Сврха прописивања, изрицања и извршења кривичних санкција је јединствено постављена : Више : Д. Јовашевић, Закон о извршењу кривичних санкција са коментаром, Београд, 2006. године.

Када говоримо о сузбијању и спречавању имовинског криминалитета морамо да укажемо на неке његове основне карактеристике од којих зависи и ефикасна и квалитетна борба против учинилаца ових дела. Као објект напада код имовинских кривичних дела јавља се имовина другог (физичког или правног) лица. Та имовина се може јавити у облику покретне и непокретне имовине, али и као имовинска права и имовински интереси. Радња извршења се најчешће код ових дела јавља као чињење (позитивна, активна делатност) у виду одузимања, присвајања, прибављања. Она се предузима у намери да се себи или другом прибави противправна имовинска корист или да се другоме нанесе каква штета⁴.

За поједина имовинска дела законик захтева посебан психички елемент испољен у виду побуде користољубља. Користољубље представља⁵ побуду која се састоји у безобзирном, егоистичком стремљењу да се постигне имовинска корист по сваку цену. Она се тако јавља као посебно субјективно, психичко обележје у облику намере (у смислу свесне и вољне управљености радње на остварење циља чија представа делује као унутрашњи покретач сваке људске делатности). И коначно, као резултат предузете радње извршења код имовинских кривичних дела јавља се, с једне стране, проузроковање штете по имовину, имовинска права или интересе пасивног субјекта (физичког или правног лица), односно, с друге стране, исто толики или већи износ прибављене противправне имовинске користи на страни извршиоца дела или неког другог лица⁶.

Прописивање, изрицање и извршење свих кривичних санкција има за приоритетни циљ заштиту друштвених добара и вредности од свих облика повређивања и угрожавања. У остварењу тога задатка надлежни органи кривичног правосуђа⁷ примењују одговарајуће врсте и мере кривичних санкција. У борби против имовинског криминалитета

4 О појму и карактеристикама имовинских кривичних дела више : В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2010. године, стр. 113-134 .

5 Б. Златарић, М. Дамашка, Рјечник кривичног права и поступка, Загреб, 1966. године, стр. 138; Д. Јовашевић, Лексикон кривичног права, Београд, 2006. године, стр.212.

6 Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2006. године, стр.118-122.

7 Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2002. године, стр.212.

та се друштвена активност своди у првом реду на примену специфичних кривичноправних мера и средстава који треба да одговоре захтевима и потребама криминалне политике (или антикриминалне политике)⁸ савремене државе (друштва), односно да буду адекватан, ефикасан и законит одговор на све специфичности које ова врста криминалитета носи са собом.

У систему кривичноправних мера реаговања друштва на облике и видове испољавања имовинског криминалитета по свом значају, садржини, карактеру, дејству и природи нарочито се издвајају следеће имовинске кривичне санкције : 1) новчана казна као имовинска казна⁹

---

8 Б.Петровић, Д. Јовашевић, Извршно кривично (казнено) право, Сарајево, 2006. године, стр. 26.

9 у досадашњем кривичном праву Републике Србије постојала је казна конфискације имовине. Наиме, изменама и допунама Основног кривичног закона (раније КЗ СР Југославије) из априла 2003. године у казни систем Републике Србије је поново (после 1990. године) враћена ова имовинска казна која се састоји у одузимању имовине осуђеног лица без накнаде у границама које су прописане законом. Изрицањем ове казне заснива се стварноправни однос државе над имовином осуђеног лица. Њено изрицање није обавезно већ суд у сваком конкретном случају одлучује о њеној примени. Изриче се само као споредна казна уз казну затвора и то за законом одређена кривична дела. Ниуком случају се не може изрећи уз новчану казну. Теорија кривичног права познаје две врсте конфискације : 1) општу (потпуну) којом се одузима целокупна имовина осуђеног и 2) специјалну (делимичну) којом се одузима само део имовине. У праву Републике Србије ова се казна јављала у виду ограничене опште конфискације имовине у границама прописаним законом. Као остале карактеристике казне конфискације имовине могу се навести : 1) односи се на имовину осуђеног лица коју оно поседује у време доношења правоснажне судске одлуке, 2) овом се казном не може обухватити будућа имовина осуђеног лица, 3) она не може да обухвати имовину чланова породице осуђеног лица, 4) њеном применом се осуђеном лицу никада ефективно не одузима целокупна имовина већ му се оставља један њен део у висини нужних трошкова који су потребни за издржавање осуђеног лица и чланова његове породице, 5) конфискована покретна и непокретна имовина прелази у државну својину, 6) конфискацијом имовине не дира се у право трећих лица (законско или укњижено право уживања, залоге, хипотеке или право становања) на одузетој имовини, 7) конфискована имовина се може користити и за накнаду штете која је причињена извршеним кривичним делом, 8) примена ове казне није везана за имовинску корист која је прибављена кривичним делом, 9) конфискована имовина може да се врати осуђеном лицу ако се одлука о конфискацији имовине укине накнадном поступку по ванредним правним лековима или актом амнестије или помиловања. Ако то није могуће, тада се утврђује стварна вредност одузете имовине у новцу и тако се врши повраћај њене вредности, 10) у случају покретања поступка за кривично дело за које је по закону могуће изрећи казну конфискације имовине, суд је овлашћен да предузме одговарајуће мере обезбеђења те имовине ако то је оправдано и целисходно на основу околности конкретног случаја како би се спречило да оптужени до окончања поступка располаже овом имовином у целини или делимично и покуша да избегне примену ове казне.

(чл. 48-51. КЗ РС) и 2) мера безбедности одузимања предмета¹⁰ који су употребљени или намењени за извршење кривичног дела, односно који су настали извршењем кривичног дела (предвиђена у чл. 87. КЗ РС) и 3) посебна кривичноправна мера *sui generis* - мера одузимања имовинске користи која је прибављена кривичним делом предвиђена у чл. 91-93. КЗ РС. У даљим излагањима ћемо посебну пажњу посветити новчаној казни као најзначајнијој кривичноправној мери за спречавање (превенцију) и сузбијање имовинског криминалитета која има историјски дугу традицију будући да је познају и најстарија кривична законодавства.

ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ НОВЧАНЕ КАЗНЕ

Новчана казна представља имовинску казну која се историјски посматрано појавила веома рано, и то у вези са системом композиције према коме је извршилац забрањеног, противправног дела плаћао одређену суму новца оштећеном или његовој породици као “накнаду за учињено дело” чиме се практично избегавала примена крвне освете. Данас новчана казна представља самосталну кривичну санкцију имовинског карактера која се састоји у обавези плаћања осуђеног лица одређеног новчаног износа у корист државе. Она представља чешће изричану кривичну санкцију. Тако је проценат изречених новчаних

¹⁰ У спречавању имовинског криминалитета, кривично право Србије предвиђа једну специфичну меру имовинског, стварног карактера у систему мера безбедности. То је мера безбедности одузимања предмета предвиђена у чл. 87. КЗ РС. Она представља стварну меру чије је прописивање, изрицање и извршење везано за постојање опасног стања, опасности од поседовања неког предмета на страни учиниоца кривичног дела или пак због опасности од својства неког предмета. Законик одређује два услова за изрицање ове мере : предмети који се одузимају употребљени су или су намењени за извршење кривичног дела (*instrumenta sceleris*) или су настали извршењем кривичног дела (*producta sceleris*). Мера безбедности се изриче уз казну, условну осуду, судску опомену, ослобођење од казне или уз мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи или обавезног психијатријског лечења на слободи (ако се изриче неурачунљивим лицима) или уз васпитну меру (ако је изречена млађем пунолетном лицу). Мера безбедности је следствено томе суплементарног карактера. Из наведених услова произилази да се применом ове мере безбедности одузимају управо они предмети који су у непосредној вези са извршеним кривичним делом. То су предмети који су намењени или су употребљени за извршење кривичног дела (средства, оруђа) или су настали извршењем кривичног дела.

казни у нашој земљи 1990. године достигао износ од 45% од укупно изречених кривичних санкција¹¹.

Слична је ситуација и у другим земљама¹². Ова је казна посебно погодна за лакша кривична дела (багателни криминалитет), али се њена примена чак практикује и на подручју средњег криминалитета¹³. Изриче се најчешће нехатним, примарним и ситуационим деликвентима, па је у неким земљама њена примена толико раширена да је на подручју лакшег и средњег криминалитета у потпуности потиснула кратку казну лишења слободе¹⁴. Осим у кривичном законодавству новчана казна представља и изузетно значајну санкцију која се изриче и учиниоцима других врста јавноправних деликата као што су привредни преступи¹⁵ и прекршаји¹⁶, и то без обзира да ли се као учинилац ових дела јавља физичко лице, правно лице, одговорно лице у правном лицу или предузетник. Као кривична санкција она се може изрећи учиниоцу скривљеног кривичног дела, и то као главна и као споредна казна. Чак шта више она се може и кумулативно изрећи уз казну лишења слободе наравно под условима предвиђеним у Кривичном законнику.

Новчана казна¹⁷ је имовинска казна којом се извршиоцу кривичног дела утврђује обавеза да у одређеном року уплати пресудом одређени новчани износ у корист државе под претњом да у случају неиспуњења те обавезе ова казна може бити замењена казном затвора или казном рада у

---

11 Ђ. Ђорђевић, Одмеравање новчане казне. Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 3/1998. године, стр. 102.

12 Према расположивим подацима новчана казна је у Републици Словенији 1988. године заузимала 37 % од укупно изречених кривичних санкција (А. Шелих, Алтернативне санкције и мере у кривичноправном систему Словеније, Темида, Београд, број 1/2006. године, стр.39)

13 З. Стојановић, Кривично право, Општи део, Београд, 2000. године, стр. 265.

14 Види: W. Hassemer, Einführung in die Grundlagen des Strafrechts, 2. Auflage, München, 1990. године, стр. 298.

15 Више : Д. Јовашевић, Коментар Закона о привредним преступима, Београд, 2001. године; Д. Јовашевић, Привредни преступи у судској пракси – Практикум, Београд, 2001. године.

16 Више : Д. Јовашевић, Збирка закона о прекршајима са коментаром и праксом, Београд, 2004.године.

17 D.D. Spinelis, Esseys on criminal sciences, Athens – Komotini, 2001. године, стр. 13-15.

јавном интересу¹⁸. Изрицањем новчане казне између учиниоца кривичног дела и друштва-државе ствара се облигациони однос у коме се држава појављује као поверилац, а учинилац дела као дужник. Новчана казна се може изрећи као главна и као споредна казна (члан 44. став 2. КЗ РС)¹⁹.

Као главна казна она се може изрећи када је у кривичном закон(ик) у одређена алтернативно са казном затвора. За кривична дела која су учињена из користољубља, новчана казна као споредна казна се може изрећи и када није прописана законом или када је законом прописано да ће се учинилац казнити затвором или новчаном казном, а суд као главну казну изрекне казну затвора (члан 48. КЗ РС). Нови Кривични законик Републике Србије који је ступио на снагу 1. јануара 2006. године предвиђа два облика (форме) новчане казне. То су : 1) новчана казна у дневним износима и 2) новчана казна у одређеном износу. Лице коме је изречена новчана казна подлеже законској рехабилитацији (чл. 98. КЗ РС), па му се под условом да пре ове осуде није било осуђивано (или се сматра неосуђиваним) које у року од три године од дана извршене, застареле или опроштене казне не учини ново кривично дело даје законска рехабилитација.

На новчану казну се даље примењује и институт застарелости²⁰ њеног извршења (као општи основ гашења права државе на примену казне). Тако се ова казна не може више уопште извршити према чл. 105. КЗ РС ако је протекао рок од две године од правноснажности пресуде

18 Д. Врекић, Новчана казна као алтернатива лишењу слободе кратког трајања, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 12/1995. године, стр. 503-514 ; Д. Јовашевић, Новчана казна у југословенском кривичном праву, Правни зборник, Подгорица, број 1-2/2001. године, стр. 230-243; Д. Јовашевић, Кривичноправни аспекти превенције имовинског криминалитета, Судска пракса, Београд, број 2-3/2003. године, стр. 85-90; Д. Јовашевић, Имовинске кривичне санкције као средство превенције имовинског криминалитета, Криминалистичке теме, Сарајево број 3-4/2004. године, стр. 131-151.

19 Одредбу сличне садржине налазимо и у Кривичном законнику Републике Црне Горе у члану 34. став 2. : Љ. Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, Цетиње, 2004. године, стр.110-111.

20 Када је окривљени осуђен због извршења одређеног кривичног дела на новчану казну, застарелост извршења те казне се прекида сваком радњом надлежног органа која се предузима ради извршења новчане казне. У конкретном случају је дошло до прекида рока застарелости када је покренут извршни поступак ради принудне наплате новчане казне и паушала забраном и преносом 1/3 зараде осуђеног као дужника преко предузећа у коме је запослен (решење Окружног суда у Суботици Кж. 68/2006 од 13.2.2006. године).

којом је ова казна изречена. Друга два основа гашења права државе на кажњавање – амнестија (чл. 109. КЗ РС), односно помиловање (чл.110. КЗ РС) такође могу да обухвате за одређена лица потпуно или делимично ослобођење од извршења изречене сваке казне (па и новчане казне), односно замену изречене казне блажом казном. И коначно, према лицу коме је изречена новчана казна (чл. 94. КЗ РС) не могу да наступе никакве законом предвиђене правне последице осуде.

ОДМЕРАВАЊЕ И ИЗВРШЕЊЕ НОВЧАНЕ КАЗНЕ

Приликом одмеравања новчане казне²¹ суд је дужан да узме у обзир све олакшавајуће и отежавајуће околности које су везане за кривично дело и личност учиниоца кривичног дела (предвиђене у чл. 54. КЗ РС), али и околности које су везане за његово имовинско стање²². Наиме, суд треба да процени укупну имовинску снагу учиниоца кривичног дела - његову имовину, имовинске приходе, али и имовинске расходе (обавезе)²³. Но, наша је судска пракса забележила и случајеве кумулативног изрицања новчане казне уз условну осуду (као посебну врсту адмонитивних кривичних санкција). Када се оптуженом изрекне условна осуда којом се утврђује казна затвора, а уједно изрекне и новчана казна

---

21 Ђ. Ђорђевић, Одмеравање новчане казне, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 3/1998. године, стр. 101-114 ; Д. Врекић, Системи утврђивања новчане казне и одмеравање новчане казне у југословенском кривичном праву, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 3/1999. године, стр. 46-51.

22 Бројни су примери примене новчане казне у нашој судској пракси : Новчана казна се као споредна може изрећи и за кривична дела за које користољубивост није садржана у законском опису дела ако је мотив извршења дела прибављање противправне имовинске користи (пресуда Врховног суда Србије Кж. 832/86 од 17.2.1986.године); Када суд учиниоца огласи кривим и изрекне му новчану казну за извршено кривично дело, а у ту казну му не урачуна новчану казну за учињени прекршај чија су обележја обухваћена кривичним делом, то не представља битну повреду одредаба кривичног закона јер се може донети посебно решење о урачунавању казне (пресуда Врховног суда Србије Кзз. 53/96 од 19.12.1996. године); Новчана казна је строжа кривичноправна санкција од условне осуде (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 1521/2002 од 28.8.2002. године); Новчана казна на коју је оптужени осуђен да плати због извршења кривичног дела, може се заменити казном затвора тек када суд утврди да се није могла ни принудним путем извршити (решење Окружног суда у Чачку Кж. 150/2005 од 8.4.2005. године).

23 Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право , Општи део, Београд, 2002. године, стр. 362.

као споредна казна, не може се уз условну осуду поставити услов да осуђени плати споредну казну²⁴.

У вези са изрицањем новчане казне потребно је указати и на одредбу чл. 63. КЗ РС. Наиме, према овом законском решењу у новчану казну се обавезно урачунава и време које је учинилац кривичног дела провео у притвору, као и свако друго лишење слободе у вези са кривичним делом. Овакво решење се оправдава разлозима правичности. На исти начин се у изречену новчану казну урачунава и казна затвора или новчана казна коју је осуђени издржао, односно платио за извршени привредни преступ, прекршај или дисциплински преступ под условом да кривично дело за које је ова имовинска казна изречена обухвата својим обележјима и обележја привредног преступа и прекршаја, односно у одређеним случајевима и дисциплинског преступа (да постоји објективни и субјективни идентитет учињених деликата). При оваквом урачунавању изједначује се дан притвора, дан лишења слободе, дан затвора и 1.000 динара новчане казне у Републици Србији.

У вези са урачунавањем новчане казне која је изречена за привредни преступ или прекршај у новчану казну која је учиниоцу кривичног дела изречена под условом постојања објективног и субјективног идентитета треба указати и на одговарајућа решења присутна иначе у нашој судској пракси. Ако је окривљеном за радње које садрже обележја кривичног дела и прекршаја изречена за кривично дело казна затвора и новчана казна, а за прекршај новчана казна, онда му треба изречену новчану казну за прекршај урачунати у изречену новчану казну за кривично дело без обзира што му је та казна изречена као споредна. Међутим, ако је та казна већа од новчане казне изречене за кривично дело, и тада одговарајући део казне треба урачунати у новчану казну, а остатак у казну затвора²⁵.

Када суд учиниоца огласи кривим и изрекне му новчану казну за учињено кривично дело, а у ту казну му не урачуна новчану казну за учињени прекршај чија су обележја обухваћена радњом извршења за коју је оглашен кривим и осуђен на новчану казну, то не представља

24 Пресуда Врховног суда Србије Кж. 1258/82 од 19.4.1983. године.

25 Закључак Кривичног одељења Врховног суда Босне и Херцеговине од 15.7.1983. године.

битну повреду кривичног закона јер се може донети посебно решење о урачунавању казне²⁶.

На овом месту ћемо указати и на једну специфичну ситуацију која настаје приликом одмеравања казне за кривична дела извршена у стицају. Наиме, у оваквој ситуацији може се десити да суд истовремено кумулативно изрекне и казну затвора (као редовну врсту казне) и новчану казну. У случају да осуђени није у могућности да добровољно плати одмерени износ новчане казне било у целости, било делимично суд може и у овом случају да ненаплаћени део новчане казне замени казном затвора. То значи да у овом случају осуђени истовремено има да издржи две казне затвора које се настављају једна на другу, али које су по својој природи и карактеристикама ипак различите²⁷.

Када суд дође до уверења да је учиниоцу кривичног дела који је крив за учињено дело оправдано и правично изрећи новчану казну, он је у пресуди одмерава или у дневном износу или у тачно одређеном износу (фиксном износу)²⁸. При томе је суд дужан да одреди и рок (време) њеног плаћања. Овај рок не може да буде краћи од 15 дана ни дужи од три месеца. У том смислу је и становиште наше судске праксе²⁹. Овај рок плаћања суд ће одредити према конкретним околностима случаја, а првенствено у складу са имовинским могућностима учиниоца.

Имајући у виду ове околности суд може у оправданим случајевима дозволити и оброчну отплату новчане казне (плаћање у ратама) с тим што је у том случају дужан да одреди број рата, висину појединих рата и време исплате које не може да буде дуже од једне године (члан 51. КЗ РС). Сви рокови које суд одреди за плаћање изречене новчане казне рачунају се од правноснажности првостепене пресуде ако жалба није

---

26 Пресуда Врховног суда Србије Кж. 53/96 од 19.12.1996. године.

27 Б. Чејовић, Кривично право у судској пракси, Прва књига, Општи део, Београд, 1985. године, стр. 273-274; В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Практикум за кривично право, Општи део, Београд, 2008. године, стр. 86 и даље.

28 Поред изрицања новчане казне у фиксном износу, Кривични законик Републике Црне Горе у чл. 40. познаје и новчану казну у дневним износима која се изриче у случајевима када је могуће утврдити приходе и расходе учиниоца кривичног дела при чему се дневни износ овако утврђене казне креће од 10 до 1.000 Еура, а број дневних износа не може бити мањи од десет ни дужи од 360 дана. До износа новчане казне на овај начин суд долази множењем одмереног броја дневних износа са утврђеном вредношћу једног дневног износа.

29 Пресуда Врховног суда Црне Горе Кж. 234/79.

изјављена, односно од достављања правноснажне пресуде жалбеног суда осуђеном³⁰.

Ако осуђено лице не плати новчану казну у одређеном року, суд ће новчану казну заменити казном затвора или казном рада у јавном интересу³¹.

У првом случају ће суд за сваких започетих хиљаду динара у Републици Србији одредити један дан затвора³², с тим да овако изречена казна затвора не може да буде дужа од шест месеци. Од овог ограничења законик предвиђа један изузетак у случају да је изречена новчана казна у износу већем од 700.000 динара, тада замењена казна суплаторног затвора не може да буде дужа од једне године. Више законик не предвиђа могућност принудне наплате новчане казне³³, већ се она аутоматски замењује казном затвора или казном рада у јавном

30 Коментар Кривичног закона СР Југославије у редакцији Н. Срзентића, Београд, 1995. године, стр. 200-201.

31 Нова врста казне у кривичном праву Републике Србије предвиђена у члану 52. КЗ РС (коју иначе као парапеналну меру познају и многа савремена кривична права). Изрицањем ове казне учиниоцу кривичног дела за које је у закону прописана казна затвора до три године или новчана казна се одређује обављање одређеног рада у јавном интересу за одређено време. Ова казна се може изрећи као алтернатива прописаној казни у закону за лакша кривична дела када изрицање безусловне казне затвора није неопходно у конкретном случају под условом да је осуђени дао свој пристанак. То је по форми казна, али је по садржини парапенална мера (супститут који служи као замена казне). То је сваки друштвено користан рад којим се не вређа људско достојанство и који се не врши у циљу стицања добити. Рад у јавном интересу не може бити краћи од шездесет часова нити дужи од тристашездесет часова с тим што он може да траје шездесет часова у току једног месеца. У судској одлуци којом се изриче ова казна суд одређује и време трајања овог рада које може да се креће од месец дана до шест месеци. Приликом изрицања ове казне суд ће имајући у виду сврху кажњавања посебно узети у обзир врсту учињеног кривичног дела, личност учиниоца као и његову спремност да обавља рад у јавном интересу. Изречена казна рада у јавном интересу се извршава у смислу одредби чл. 181-184. ЗИКС. Ако осуђени не обави део или све часове изречене казне рада у јавном интересу, суд ће обавезно ову казну заменити казном затвора тако што ће за сваких започетих осам часова рада у јавном интересу одредити један дан затвора. То је тзв. суплаторни затвор (за који не важе правила о општем минимуму казне затвора од 30 дана нити о условном отпусту).

32 На одлучивање о жалби на решење о замени ненаплаћене новчане казне казном затвора нема утицаја ако осуђени новчану казну плати после доношења таквог решења којим се новчана казна замењује казном затвора (решење Окружног суда у Београду Кж. 1255/2001 од 31.8.2001. године).

33 Ако осуђени не плати новчану казну у остављеном року, она се према чл. 51. ст.2. КЗ РС замењује казном затвора. Ова је одредба у супротности са чл. 175-180. ЗИКС-а које говоре о претходној принудној наплати новчане казне. Сматра се у правној теорији да је до ове неусаглашености дошло јер је ЗИКС из 2005. године

интересу. Уколико осуђено лице плати део новчане казне, тада суд остатак казне сразмерно замењује казном затвора, а ако пак осуђени исплати остатак новчане казне, извршење казне затвора се обуставља.

Но, исто тако је законик предвидео могућност да се неплаћена новчана казна³⁴ може уместо казном затвора (суплеторни затвор) заменити и казном рада у јавном интересу, и то тако што ће за сваких започетих хиљаду динара новчане казне одредити осам часова рада у јавном интересу с тим да овако одређени рад у јавном интересу не може бити дужи од тристашездесет часова. После смрти осуђеног лица, новчана казна се не извршава.

Када се истовремено наплаћују трошкови кривичног поступка и новчана казна, онда наплата трошкова има првенство. У случају да се због извршене новчане казне имовина осуђеног смањи у толиком обиму да се не може остварити имовинскоправни захтев оштећеног (одштетни захтев), тај се захтев онда наплаћује из новчане казне, али највише до висине казне. На овом месту треба указати и на чињеницу да се сходно одредбама Закона о извршењу кривичних санкција³⁵ на идентичан начин извршава и новчана казна која је изречена за привредни преступ и прекршај : правом лицу, предузетнику, одговорном лицу у правном лицу или физичком лицу. На тај начин је материја извршења кривичних санкција у нашој земљи уређена на јединствени начин, по јединственим начелима и поступку који у потпуности гарантује законитост и једнакост свих пред законом и правичност.

преузео одредбе из старог решења КЗ СРЈ (Билтен Окружног суда у Београду, Београд, број 72/2006. године, стр.16-17).

34 За неплаћену новчану казну која је изречена по Кривичном законнику Републике Србије после његовог ступања на снагу, примењују се одредбе чл. 51. КЗ РС (решење Окружног суда у Београду Кж. 76/2006 од 25.1.2006. године).

35 Службени гласник Републике Србије број 85/2005 ; Више : Д. Јовашевић, Закон о извршењу кривичних санкција са коментаром, Београд, 2006. године.

СИСТЕМИ НОВЧАНЕ КАЗНЕ

У погледу система (начина прописивања и одмеравања) новчане казне, поједина савремена кривична законодавства разликују следеће системе:

- 1) систем фиксних износа,³⁶
- 2) систем дани-новчана казна или систем дневних глоба,³⁷
- 3) систем просечних личних доходака,³⁸
- 4) систем пропорционалног одмеравања новчане казне³⁹ и
- 5) мешовити систем.

У највећем броју кривичноправних система данас је прихваћен систем фиксних (одређених) износа. То је класичан начин прописивања и одмеравања новчане казне прихваћен у највећем броју кривичних законодавстава данас, који је одавно познат и примењиван (нпр. још у старом римском праву и Хамурабијевом законику). Према овом систему новчана казна се прописује у тачно одређеном фиксном износу или се фиксно одређују општи минимум и општи максимум новчане казне, и то у одредбама општег дела кривичног закона. Поред оваквог прописивања новчане казне, она се и изриче у тачно одређеном новчаном износу који је осуђено лице дужно да плати у пресудом одређеном року. Свакако да при одмеравању новчане казне на овај начин од великог је значаја и имовинско стање учиниоца кривичног дела. Овај систем познају законодавства Италије, Швајцарске, Босне и Херцеговине, Холандије, Белгије, Словачке.

---

36 Codice penale, Note richiami e indisi a curadi Sofo Borghase, Giudici del Tribunale di Milano, Milano, 1952. године; Schweizerisches Strafgesetzbuch Stand Am 1. April 1996., Bern, 1997. године; Збирка кривичних (казнених) приписа Федерације Босне и Херцеговине, Сарајево, 1998. године; Б. Петровић, Д. Јовашевић, Кривично (казнено) право Босне и Херцеговине, Опћи дио, Сарајево, 2006. године.

37 A. Schonke - H. Schroder, Strafgesetzbuch Kommentar, 18. Auflage, Munchen, 1976. године; Kazenski zakonik z uvodnimi pojasnili B. Penka in K. Stroliga, Ljubljana 1999. године.

38 Ј.И. Скуратов - В. М. Лебедев, Комментарии к уголовному кодексу Россијкој федерацији, Москва, 1996. године; Народне новине Републике Хрватске, Загреб, број 110/1997. године.

39 Codice penale, Note richiami e indisi a curadi Sofo Borghase, Giudici del Tribunale di Milano, Milano, 1952. године.

Предност овог система се огледа у његовој једноставности, прецизности и правичности јер су новчани износи казне коју учинилац кривичног дела треба да плати одређени у фиксном износу, па није потребно њихово касније поновно обрачунавање, одређивање и нивелисање, углавном везано за одређене вредносне (инфлаторне) елементе. Овај је систем веома погодан за примену у судској пракси и у потпуности одговара начелу законитости кривичног дела и казне. Но, поред низа предности због којих је овај систем и најраспрострањенији евидентно је да он има и недостатке који се посебно огледају у начину обрачунавања новчане казне у условима повећане или изразито велике инфлације када изречени фиксни износи новчане казне постају реално нижи, па чак и симболични.

Други метод јесте метод “дани - новчана казна” или “дневна новчана казна”. Он се први пут појавио у предлогу Пројекта реформе шведског Кривичног законика из 1916. године, а реализован је тек у Кривичном законнику Финске 1921. године. Данас га познају кривични законици Немачке, Аустрије, Мађарске, Хрватске, Шпаније, Португала. Изрицање новчане казне по овом методу обухвата две фазе⁴⁰. У првој фази учиниоцу кривичног дела се утврђује одређен број дана - новчане казне. При томе су од значаја природа и тежина извршеног кривичног дела и степен кривичне одговорности (кривице) његовог учиниоца. У другој фази утврђује се вредност, износ једног дана у новцу. Ту је одлучујуће имовно стање учиниоца. Тако се може догодити да суд учиниоцима истог кривичног дела одмери исти број дана - новчане казне, али да новчани износи за један дан буду различито одређени, валоризовани.

Варијанту овог метода представља систем дневних глоба који познају следећа законодавства :Кривични законик Немачке у чл.40. (од пет до 360 дневних глоба, а висину глобе утврђује суд према личним и материјалним приликама учиниоца) или Кривични законик Хрватске у чл. 51 (од десет до 300 дневних доходака).

Метод дани - новчана казна има одређене предности. Он претпоставља потпуно упознавање имовног стања учиниоца кривичног дела. Закони који познају овај метод имају и посебна правила за прецизно утврђивање прихода и материјалних обавеза учиниоца кривичних дела.

---

⁴⁰ М. Пањевић, Новчана казна у кривичном законнику Републике Србије, Бранич, Београд, број 3-4/2005. године, стр. 52-59.

Ако имовно стање осуђеног лица није адекватно утврђено или дође до битнијих промена у овом стању у току времена извршења овако изречене имовинске казне није неопходно да се мења одлука о новчаној казни у целини, већ само у делу који се односи на утврђивање вредности новчаног износа једног дана - новчане казне.

Поред наведена два система (метода) одређивања новчане казне, нека савремена кривична законодавства познају још и следеће системе (методе):

1) систем просечних личних доходака (нпр. Руска федерација) према коме се новчана казна прописује и изриче у зависности од просечног дохотка било у држави, федералној јединици или административној територијалној јединици, односно у зависности од просечног личног дохотка учиниоца кривичног дела,

2) систем пропорционалног одмеравања новчане казне (Италија, Шпанија, Финска, Шведска) где се новчана казна изриче у одређеној пропорцији (сразмери) према вредности учињеног кривичног дела (нпр. висина прибављене имовинске користи или висине причињене штете или вредности одузете, уништене или оштећене ствари) и

3) мешовити систем одмеравања новчане казне (са примесама два или више наведених система).

Ново кривично законодавство Републике Србије које је ступило на снагу 1. јануара 2006. године предвиђа две врсте новчане казне зависно од начина (метода, система) њеног прописивања и изрицања. То су :

1) новчана казна у дневним износима (као основни, редовни, уобичајени облик новчане казне) прописана у чл. 49. КЗ РС и

2) новчана казна у одређеном износу (као допунски, секундарни, супсидијарни облик новчане казне) прописана у чл. 50. КЗ РС)⁴¹.

1. Новчана казна у дневним износима

Новчана казна у дневним износима⁴² – нем. Tagesbusse или енгл. Day-fine или *penal sum in daily amounts* (члан 49. КЗ РС) је први, новоуведени и примарни

41 Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2006. године, стр. 212-215

42 Још у припреми, а нарочито после доношења новог Кривичног законика, у правној теорији су заступана гледишта да нема разлога за "брзоплето пресликавање" система који се већ деценијама примењује у скандинавским земљама где је прецизно разрађен систем утврђивања имовног стања учиниоца кривичног дела. Сматра се најме да за ову врсту новчане казне још увек не постоје услови у нашој земљи нити је неопходно на брзину увести овај облик новчане казне, а посебно не као

облик⁴³ (форма) новчане казне. Ову казну познају многа инострана кривична законодавства, иако судска пракса на њу гледа са извесном дозом подозрења⁴⁴. На овај начин се новчана казна одмерава у две фазе : 1) прво се утврђује број дневних износа и 2) затим се утврђује висина једног дневног износа у новцу.

До износа новчане казне суд долази множењем утврђеног броја дневних износа са утврђеном вредношћу једног дневног износа. Број дневних износа се креће од десет до тристашездесет при чему суд одређује број дневних износа имајући у виду олакшавајуће и отежавајуће околности извршеног кривичног дела (објективне околности) и карактеристике личности његовог учиниоца (субјективне околности) имајући у виду сврху кажњавања (одређену у чл. 42. КЗ РС)⁴⁵. У другој фази висина једног дневног износа новчане казне се утврђује

основни, редовни начин њеног изрицања. Стога се предлаже, ако је већ законодаац усвојио овакво решење да је требало одложити његову примену за одређено време (што иначе није непознато нашем законодавцу) како би се испитали и обезбедили неопходни услови да оно не “остане мртво слово на папиру” (Љ. Лазаревић, Критични осврт на нека решења у Кривичном законнику Србије, Билтен Врховног суда Србије, Београд, број 3/2006. године, стр.142).

43 Уколико суд одлучи да учиниоцу кривичног дела изрекне новчану казну, тада је дужан да изрекне новчану казну у дневним износима, а тек ако то није могуће ни на основу слободне процене суда или би прибављање потребних података знатно продужило трајање кривичног поступка, суд може да изрекне новчану казну у одређеном износу. Уколико би суд поступио на супротан начин, односно ако би одмах изрекао новчану казну у одређеном износу, тиме би учинио битну повреду кривичног закона што може довести до укидања ожалбене пресуде (Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, број 4/2005. године, стр. 37-39).

44 Бројни су инострани аутори који истичу да судска пракса није прихватила у потпуности примену новчане казне у дневним износима из следећих разлога : 1) ова је казна уведена у време када је у многим земљама дошло до великих друштвених промена које нису мимоишле ни правосудни систем где је велики број судија напустио правосудје, а то није погодновало примени новина у кривичном поступку, 2) број незапослених се стално повећава, 3) међу учиниоцима кривичних дела преовладавају лица из нижих социјалних слојева што свакако са незапосленошћу у великом обиму и промењеном социјалном статусу не погодује овој врсти новчане казне, 4) проблеми техничке природе отежавају њено израчунавање и 5) неинформисаност судија у погледу садржине и дејства ове казне утичу на недовољну примену ове новчане казне (Х. Фурлан, М. Бошњак, Денарна казен, Зборник радова, Увелаваљање нових институтов казенског материалнега ин процеснега права, Љубљана, 2000. године, стр.79-82, А. Шелих, Денарна казен ин њена упораба, Правна пракса, Љубљана, број 16/1996. године, стр. 9-11; А. Шелих, Алтернативне санкције и мере у кривичоправном систему Словеније, Темида, Београд, број 1/2006. године, стр. 37-42).

45 Д. Јовашевић, Кривични законик Републике Србије са коментаром, оп.цит. стр. 112.

тако што се разлика између прихода⁴⁶ и нужних расхода учиниоца кривичног дела у протеклој календарској години подели са бројем дана у години. Један дневни износ новчане казне не може бити мањи од 500 динара, нити већи од 50.000 динара⁴⁷.

У циљу утврђивања висине дневног износа новчане казне суд може да захтева податке од банака или других финансијских установа, државних органа и правних лица који су дужни да доставе тражене податке, при чему се не могу позивати на заштиту пословне или друге тајне. Уколико се не могу на овај начин прибавити тражени веродостојни подаци о приходима и расходима учиниоца кривичног дела или уколико он не остварује никакав приход, али је власник имовине или носилац имовинских права, суд ће на основу расположивих података по слободној процени утврдити висину једног дневног износа новчане казне. Комбинацијом ове две фазе се индивидуализира коначан износ новчане казне који се изриче у донетој пресуди.

При томе је Кривични законик поставио правила (ограничења)⁴⁸ за утврђивање висине дневних износа новчане казне у оквиру следећих распона: 1) до шездесет дневних износа за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до три месеца, 2) од тридесет до стодвадесет дневних износа за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до шест месеци, 3) од шездесет до осамдесет дневних износа за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до једне године, 4) од стодвадесет до двестачетрдесет дневних износа за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до две године, 5) најмање стоосамдесет дневних износа за кривична дела за која се може изрећи

46 Определељујући се за новчану казну, суд је претходно утврдио приходе окривљеног по основу пензије у протеклих годину дана па је тако дошао до једнодневног износа новчане казне (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 1546/2006 од 6. 6. 2006. године).

47 Н. Мрвић Петровић, Алтернативне санкције и ново законодавство Републике Србије, Темида, број 1/2006. године, стр. 56-59.

48 Овакав начин прописивања новчане казне никада није постојао у нашем кривичном законодавству па се оправдано у правној теорији поставља питање шта је утицало на законодавца да прихвати овакво решење. Може се само хипотетички, али довољно основано узети да иза оваквог решења стоји оцена да је до сада наша судска пракса изрицала новчану казну у малим износима па да се сада прописивањем посебних минимума ове казне треба онемогућити суд да је изриче у малим износима. То указује и на неповерење које законодавац испољава према раду судова (Љ. Лазаревић, Критични осврт на нека решења у Кривичном законнику Србије, Билтен Врховног суда Србије, Београд, број 3/2006. године, стр.142).

казна затвора до три године и б) у оквиру прописаног броја дневних износа за кривична дела за која је као једина казна прописана новчана казна⁴⁹.

2. Новчана казна у одређеном износу

Новчана казна у одређеном износу – енг. *penal sum in the determined amount* или итал. *pena pecuniaria fissa* (члан 50. КЗ РС) је други (супсидијарни, резервни) облик, форма новчане казне који суд може изрећи у два случаја : 1) ако није могуће утврдити висину дневног износа новчане казне ни на основу слободне процене суда и 2) ако би прибављање података о приходима и нужним расходима учиниоца кривичног дела знатно продужило трајање кривичног поступка⁵⁰.

У овом случају се новчана казна изриче у одређеном (фиксном) износу у оквиру најмање и највеће мере прописане новчане казне односно у распону од 10.000 до 1.000.000 динара. Од овог општег максимума новчане казне постоји изузетак – када законик предвиђа општи максимум до 10.000.000 динара ако се ради о извршењу кривичног дела из користољубља⁵¹.

Код изрицања новчане казне у одређеном износу Кривични законик је поставио одређена ограничења до следећих износа⁵²: 1) до 100.000 динара за

---

49 Слично је решење предвиђено у члану 20. Кривичног законика Републике Црне Горе према коме до изрицања новчане казне у дневним износима долази када није могуће утврдити приходе и расходе учиниоца кривичног дела при чему један дан овако изречене новчане казне не може бити мањи од десет еура нити већи од 1.000 еура. Висина овог износа се утврђује множењем одмереног броја дневних износа са утврђеном вредношћу дневног износа. Број дневних износа овако изречене новчане казне може да се креће од десет до 360 дана и он мора бити прецизно одређен у судској пресуди.

50 Пресуда Врховног суда Србије Кж. 861/2006 од 25.5.2006. године.

51 Користољубље означава намеру, побуду, пожуду, учиниоца да дође до непотребне и прекомерне имовинске користи за себе или друго физичко или правно лице. То је пожуда, похлепа учиниоца за прекомерним и непотребним стицањем и увећањем имовине или друге материјалне користи (В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2006. године, стр. 25).

52 Овако постављена ограничења за суд у погледу изрицања новчане казне фактички омогућава њено изрицање у високим износима. Ако се пак пође од тога да су изрицање новчане казне и њен износ везани пре свега за имовинско стање учиниоца кривичног дела, онда није неоснована претпоставка да ће суд бити принуђен да изрекне казну затвора иако у конкретном случају сматра да би било целисходније изрицање новчане казне, али то није могуће због слабог материјалног стања учиниоца дела. По прописаним распонима за изрицање новчане казне, може се претпоставити да је законодавац исказао двоструку врсту неповерења – 1) према судовима за које

кривична дела за која се може изрећи казна затвора до три месеца, 2) од 20.000 до 200.000 динара за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до шест месеци, 3) од 30.000 до 300.000 динара за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до једне године, 4) од 50.000 до 500.000 динара за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до две године, 5) најмање 100.000 динара за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до три године и 6) у оквиру прописаног износа за кривично дело за која је као једина казна прописана новчана казна⁵³.

НОВЧАНА КАЗНА ЗА ПРАВНА ЛИЦА

1. Одговорност правног лица за кривична дела

У Републици Србији је кривична одговорност правних лица уведена на основу члана 12. КЗ РС тек 2008. године посебним Законом о одговорности правних лица за кривична дела (ЗОПЛКД)⁵⁴. Овај закон уређује услове одговорности правних лица⁵⁵ за кривична дела, систем кривичних санкција и правила поступка у којем се одлучује о одговорности правних лица, изрицању кривичних санкција, доношењу одлуке о рехабилитацији, престанку мере безбедности или правне последице осуде и извршењу судских одлука. За кривична дела која су предвиђена у Кривичном законнику и споредном, допунском кривичном законодавству могу поред физичких лица, да одговарају и : 1) домаће и страно правно лице које учини кривично дело на територији Републике Србије, 2) страно правно лице које учини кривично дело у иностранству на штету Републике Србије, нашег држављанина или домаћег правног лица и 3) домаће правно лице које у иностранству изврши кривично дело.

се сматра да су до сада изрицали новчану казну у релативно малим износима и 2) према платежној моћи грађана (Љ. Лазаревић, Критични осврт на нека решења у Кривичном законнику Србије, Билтен Врховног суда Србије, Београд, број 3/2006. године, стр.142- 143).

⁵³ Када је новчана казна алтернативно прописана уз затворску казну, уколико се суд определи за новчану казну, њу не може да определи у мањем износу од оног који је предвиђен у чл. 50. ст.3. КЗ РС (пресуда Округног суда у Београду Кж. 671/2006 од 20.3.2006. године).

⁵⁴ Службени гласник Републике Србије број 97/2008.

⁵⁵ Појам, карактеристике и врсте правних лица су уређени Законом о привредним друштвима (Службени гласник Републике Србије број 125/2004).

Од кривичне одговорности су изузета следећа правна лица : а) Република Србија, б) аутономна покрајина, в) јединице локалне самоуправе, г) државни органи, д) органи аутономне покрајине, њ) органи јединице локалне самоуправе и е) друга правна лица којима је законом поверено вршење јавних овлашћења под условом да је кривично дело учињено у вршењу таквих јавних овлашћења (што значи да они могу да одговарају ако је кривично дело учињено изван “јавних овлашћења”)⁵⁶.

За одговорност правних лица (члан 6. ЗОПЈКД) потребно је : 1) да је кривично дело учинило одговорно лице у оквиру својих послова или овлашћења у намери да за правно лице прибави корист (без обзира да ли је корист у конкретном случају заиста и прибављена) и 2) да је због непостојања надзора или контроле од стране одговорног лица омогућено извршење кривичног дела од стране физичког лица које делује под надзором или контролом одговорног лица⁵⁷. При томе је закон изричито одредио да се одговорност правног лица заснива на кривици одговорног лица (што значи да правно лице одговара за учињено кривично дело, чак и у случају ако је кривични поступак против одговорног лица из законом предвиђених разлога обустављен или је оптужба одбијена).

У случају да наступе статусне промене правног лица, то не искључује његову кривичну одговорност. Тако је у члану 8. ЗОПЈКД одређено да када правно лице престане да постоји пре окончања кривичног поступка, тада се новчана казна, мере безбедности и мера одузимања имовинске користи могу изрећи правном лицу које је његов правни следбеник (сукцесор) под условом да је претходно утврђена кривична одговорност правног лица које је престало да постоји. Но, ако правно лице престане да постоји после правноснажно окончаног кривичног поступка у коме је утврђена његова одговорност и изречена кривична санкција, тада се изречене санкције и друге кривичноправне мере извршавају према његовом правном следбенику. На

---

56 Д.Јовашевић, Б.Петровић, Кривична одговорност правних лица у савременом кривичном праву, Зборник Правног факултета у Нишу, Ниш, број 49/2007. године, стр. 185-209.

57 У правној теорији постоје различита схватања о моделу који оправдава кажњавање правних лица : а) модел објективне одговорности – одговорност на бази самог проузроковања последице кривичног дела, б) модел изведене кривице правног лица из кривице одређених физичких лица – када правно лице одговара у случају да је кривично дело учињено од стране његовог одговорног лица са кривицом и в) модел аутономне одговорности (В.Грозданић, М.Шкорић, Увод у казнено право, Опћи дио, Загреб, 2009. године, стр.222-223).

исти начин (члан 6. ЗОПЛКД) одговара и правно лице које је након извршења кривичног дела променило правну форму у коме је пословало. И правно лице које је у стечају одговара за кривично дело које је учињено пре покретања или у току самог стечајног поступка (члан 9. ЗОПЛКД). У овом случају се и одговорном лицу изричу : а) мера одузимања имовинске користи и б) мера безбедности одузимања предмета.

И за правно лице као учиниоца кривичног дела, наше кривично право предвиђа разуђен систем кривичних санкција, наравно које су примерене природи и карактеру овог субјекта⁵⁸. Тако се правном лицу могу изрећи следеће врсте кривичних санкција (члан 12. ЗОПЛКД). То су: 1) казне, 2) условна осуда и 3) мере безбедности. И ове санкције треба да остваре сврху коју је Кривични законик одредио у члану 4.- спречавање дела којима се повређују или угрожавају вредности заштићене кривичним законодавством. Међу казнама се разликују : а) новчана казна и б) престанак правног лица. Обе казне се могу изрећи као главне казне.

2. Примена новчане казне

Новчана казна се правном лицу као учиниоцу кривичног дела (члан 14. ЗОПЛКД) изриче у одређеном износу у распону од 100.000 до 500.000.000 динара. То је основна врста кривичне санкције за правно лице⁵⁹ која се изриче у следећим распонима : 1) од 100.000 до 1.000.000 динара за кривична дела за која је прописана казна затвора до једне године или новчана казна, 2) од 1.000.000 до 2.000.000 динара за кривична дела за која је прописана казна затвора до три године, 3) од 2.000.000 до 5.000.000 динара за кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година, 4) од 5.000.000 до 10.000.000 динара за кривична дела за која је прописана казна затвора до осам година, 5) од 10.000.000 до 20.000.000 динара за кривична дела за која је прописана казна затвора до десет година и 6) најмање 20.000.000 динара за кривична дела за која је прописана казна затвора преко десет година.

Суд одмерава новчану казну правном лицу у границама законом прописане казне за учињено дело имајући у виду сврху кажњавања и

⁵⁸ З.Томић, Кривично право, Кривично дјело, Сарајево, 2007. године, стр.106-110.

⁵⁹ Ф.Бачић, Ш.Павловић, Коментар Казненог закона, Закон о одговорности правних особа, посебно казнено законодавство, Загреб, 2004. године, стр. 1287.

узимајући у обзир све олакшавајуће и отежавајуће околности, а нарочито (члан 15. ЗОПЈКД): 1) степен одговорности правног лица за учињено дело, 2) величину правног лица, 3) положај и број одговорних лица у правном лицу која су учинила кривично дело, 4) мере које је правно лице предузело у циљу спречавања и откривања кривичног дела и 5) мере које је правно лице након учињеног дела предузело према одговорном лицу.

Поред редовног одмеравања новчане казне за учињено кривично дело, и правном лицу се прописана казна у закону може ублажити у законом предвиђеним случајевима, и то са следећим ограничењима : 1) ако је за кривично дело прописана као најмања мера казне 1.000.000 динара, новчана казна се може ублажити до 100.000 динара, 2) ако је за кривично дело прописана као најмања мера казне 2.000.000 динара, новчана казна се може ублажити до 1.000.000 динара, 3) ако је за кривично дело прописана као најмања мера казне 5.000.000 динара, новчана казна се може ублажити до 2.000.000 динара, 4) ако је за кривично дело прописана као најмања мера казне 10.000.000 динара, новчана казна се може ублажити до 5.000.000 динара и 5) ако је за кривично дело прописана као најмања мера казне 20.000.000 динара, новчана казна се може ублажити до 10.000.000 динара.

У случају када је суд овлашћен да правно лице у потпуности ослободи од казне: а) када правно лице открије и пријави кривично дело пре него што је сазнало за покретање кривичног поступка и б) када правно лице добровољно и без одлагања отклони настале штетне последице или изврши повраћај противправно стечене имовинске користи, тада му може и неограничено ублажити казну (дакле без наведених ограничења).

И коначно, као посебан облик одмеравања казне правном лицу⁶⁰ јавља се одмеравање казне за дела у стицају. Када правно лице учини два или више кривичних дела у идеалном или реалном стицају за која се истовремено води кривични поступак пред истим судом, тада му суд може изрећи јединствену новчану казну у висини збира утврђених казни за свако поједино дело (систем кумулације) с тим да овако утврђена казна не може да пређе износ од 500.000.000 динара. Но,

⁶⁰ З.Ђурђевић, Казнена одговорност и казни поступак према правним особама у Републици Хрватској, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2003. године, стр. 724-727.

закон познаје и случај ограничене кумулације када збир појединачно утврђених казни не може да пређе износ од 10.000.000 динара. То је случај када се суди правном лицу за више учињених кривичних дела за која су прописане казне затвора до три године⁶¹.

И осуде правног лица као учиниоца кривичног дела подлежу рехабилитацији. Разликују две врсте рехабилитације : 1) законска и 2) судска рехабилитација.

Законска рехабилитација (члан 30. ЗОПЈКД) се даје правном ако су испуњени следећи услови: а) да се ради о правном лицу које пре осуде на коју се односи рехабилитација није било осуђивано или се по закону сматра неосуђиваним (примарни учнилац) и б) ако правно лице у законом предвиђеном року не учини ново кривично дело. Она наступа аутоматски, по сили закона, након испуњења ових услова. Дакле, законска рехабилитација наступа ако правно лице које је осуђено на новчану казну у износу до 500.000 динара у року од три године од дана када је та казна извршена, застарела или опроштена не учини ново кривично дело.

Судска рехабилитација (члан 31. ЗОПЈКД) се даје одлуком суда (што значи да не наступа аутоматски, па се и не мора дати чак и када су испуњени законски услови). Ова рехабилитација се односи на правно лице које је осуђено на новчану казну у износу од 500.000 до 5.000.000 динара ако у року од десет година од дана када је та казна извршена не учини ново кривично дело. При овом одлучивању суд цени нарочито : а) да је осуђено правно лице својим поступањем заслужило рехабилитацију, б) да је правно лице накнадило штету која је проузрокована кривичним делом и в) друге околности које су од значаја за давање рехабилитације, а посебно природу и значај учињеног кривичног дела.

Застарелост као основ гашења права државе на примену кривичне санкције се примењује и у случају када су правном лицу изречене казне и мере безбедности (члан 33. ЗОПЈКД). Тако изречена казна застарева када протекне три године од осуде правног лица на новчану казну.

61 В.Грозданић, М.Шкорић, Увод у казнено право, Опћи дио, оп.цит. стр.224-225.

ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

У сузбијању различитих облика и видова криминалитета друштву стоји на располагању више средстава, мера и поступака. Једно од тих средстава представљају и кривичноправне мере. Њих у нашем кривичном праву има више врста. Ту су кривичне санкције, али и друге кривично правне мере *sui generis*. У спречавању и сузбијању имовинског криминалитета из те широке лезе различитих друштвених мера реаговања на криминалитет, по свом значају, природи, садржини, карактеру и дејству издваја се новчана казна као једина имовинска казна.

Иако се овде првенствено ради о принудној, ретрибутивној мери која се примењује према учиниоцу кривичног дела управо због извршеног дела и против његове воље, не може се спорити и њихов превентивни значај (и то како са аспекта специјалне или посебне превенције који је више истакнут, тако и са аспекта генералне или опште превенције). Пошто се овом казном од учиниоца кривичног дела одузимају имовинска права или имовинска корист, односно имовина (најчешће покретна због природе и карактера изречене казне), то се њоме друштво на најефикаснији и најрационалнији начин супротставља управо учиниоцима имовинских кривичних дела. Применом ове казне учиниоцу кривичног дела се управо покушавају одагнати побуде, жеље, намере да вршењем противправних дела може увећати своју имовину или бар спречити њено умањење.

Тако се може рећи да новчана казна (чија два облика предвиђа ново кривично законодавство Републике Србије) управо делује дестимулативно на учиниоца кривичног дела, али и на широке масе грађана јасно манифестујући решеност и одлучност друштвене заједнице да нико не може да има користи од вршења кривичних дела, односно од свог противправног понашања. Но, сигурно је, такође у криминалној политици често истицано схватање, да се спречавање и сузбијање криминалитета било ког облика и вида испољавања, па и имовинског не може ефикасно спровести само применом кривичних санкција.

Наиме, у тој борби са учиниоцима кривичних дела поред репресивних мера (без којих се ипак на садашњем нивоу друштвеног

развоја не може) треба широко примењивати различите мере и средства опште и специјалне превенције на свим нивоима које би предузимали не само органи кривичног правосуђа и не само државни органи, већ и сви друштвени фактори, па и појединци у друштву. Само јединственом, планском, систематском и континуираном активношћу свих ових субјеката у земљи, али и окружењу може се остварити успех у спречавању или сузбијању криминалитета уопште.

Dragan Jovašević, PhD
Full Professor at the Faculty of Law in Niš

THE APPLICATION OF MONEY PENALTY IN THE CRIMINAL LAW OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

The new Criminal code of the Republic of Serbia entered into force at the beginning of 2006, as a uniform substantive criminal law act which regulates the entire area of both general and special part of criminal law on new, modern grounds. Thus, after a period of 145 years, Serbia has obtained its criminal codification. Among the most significant novelties contained in this Code is certainly the development of the system of criminal sanctions, particularly the penal system and rules for determining penalty. In this paper, the author analyses the new penal system in the Republic of Serbia as the most significant type of criminal sanctions which are enforced by the state for the purpose of protecting the society from crime and applied as coercive measures reflecting the social reaction against the perpetrator of the criminal offence. This implies that a criminal sanction, as a coercive measure aimed at protecting the society from crime, is determined and pronounced to the offender by the court in the prescribed proceedings and under conditions provided by the law ; it entails either renouncing or restraining the offender's freedom and rights, or issuing a warning to the offender that his freedom or rights will be renounced or restricted provided that the offender committed the criminal offence again.

Contemporary criminal law recognizes a number of criminal sanctions different in their content, nature and effect. Each criminal sanction is a special measure of social reaction in fighting crime, whereas collectively they all constitute a set of related measures making an integral whole – a system of criminal sanctions. Accordingly, the system of criminal sanctions is an aggregate of all coercive measures envisaged in the criminal legislation of a country and applied against criminal offenders under the conditions and in the manner prescribed by the law. In article 4. the Criminal Code of the Republic of Serbia prescribes different kinds of criminal sanctions: penalties, warning measures, security measures and corrective measures.

All modern criminal laws provide various means and measures for suppression and prevention criminality in general and specially a crime against property, which is nowadays prevailing in a structure of modern criminality. Criminal sanctions are pointed out according to their nature, character, performance and significance. Taking into consideration a specific character of crimes against property and their perpetrators, the specific kinds of sanctions, which repressive but extremely preventive influence, are provided : 1) property punishment - a fine and 2) a measure of safety : confiscating an object . In all contemporary states, in the structure of criminality, a crime against property is prevailing according to number of committed acts, their perpetrators, consequences, scope and the intensity of social danger, recidivism and other features as well. For suppression criminality of all kinds and the aspects of performance, included a crime against property, various social (primarily state) agencies at all social levels have applied different measures, means and procedures. All of them could be divided into preventive and repressive ones. Criminal sanctions are special ones according to their significance, nature, contents, characteristics and effect.

In this paper the author has analysed characteristics of the money penalty as one of property criminal sanctions in the new criminal law of the Republic of Serbia.

Key words: *criminal act, perpetrator, criminal sanction, money punishment, prevention*